

YU ISSN 0027-8084
UDK 808.61./.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXXIII/3—4

БЕОГРАД
2000

Digitized by Google

ИЗ САВРЕМЕНЕ РУСКЕ СРБИСТИКЕ
(В. П. ГУДКОВ, *Славистика. Србистика*,
Москва, Издательство МГУ, 1999)

Име Владимира П. Гуткова, професора српскога језика на Катедри за славистику Московског универзитета „Ломоносов“, познато је у свијету славистике и изван Русије и, наравно, код нас. Он је са својим радовима присутан и у нашој научној периодици већ близу четрдесет година, а такође је учествовао на многим научним скуповима у нашој земљи. Широк је круг србистичких тема којим се В. П. Гутков бавио у своје дугогодишњем педагошком и научном раду: његови радови и књиге из србистике посвећени су историји језика, проблемима норме у савременом језику, темама које припадају различитим нивоима савременог српског стандардног језика, лексикологији, лексикографији и, природно, ту су радови који третирају проблем предавања српскога језика у Русији, уџбеник српскога језика и др. Књига о којој је овдје ријеч највећим дијелом посвећена је србистичким темама, што се и самим насловом наговјештава.

Књига *Славистика. Србистика* (208 стр.) представља зборник радова које је аутор разврстао у пет поглавља, а као посљедњи дио књиге дата је библиографија радова В. П. Гуткова насталих у периоду од првог објављеног рада 1957. до 1998. год. — преко сто тридесет јединица, од чланака до књига. Прво поглавље садржи пет радова, а они репрезентују допринос В. П. Гуткова изучавању историје славистике и словенске филологије. Међу овим радовима прва три се у доброј мјери тичу и србистике. У првој раду „К характеристике славистической школы О. М. Бодянского“ — аутор покушава да докаже да је овај научник оформио посебну школу. Одговарајући на постављено питање аутор износи и доста података из његове научне, предавачке и издавачке дјелатности која је везана за србистику: он је држао предавања о српском језику на московском универзитету, публиковао је фолклорно „Житије кнеза Лазара“ итд. У другом раду под насловом „О значении трудов Павла Шафарика для югославистики“ Владимир П. Гутков подробно приказује заслуге великога научника у славистици, његове заслуге за југославистику, и, у оквиру ње, за србистику; поткрепљује своје оцјене наводима мишљења која су о Ша-

фарику износили многи слависти, међу њима наводи и мишљења наших ауторитета какви су Ђ. Даничић и А. Белић. А велике су заслуге Шафарикове за развој југославистике; он је дефинитивно разбио и заблуду да јужнословенски језици воде поријекло од старословенског. Гутков закључује своје излагање о Шафарику подсећањем на непријатну чињеницу да се његово дјело почесто и злоупотребљава у дневнополитичке сврхе. У раду „Безызвестный рассказ современника о П. И. Прейсе и обстоятельствах его смерти“ (Непозната прича савременника о П. И. Прајсу и околностима његове смрти) Гутков се такође бави историјом славистике. Наравно, ова тема је прије свега интересантна за руског слависту, али има значаја и за нашу стручну јавност. П. И. Прајс је један од (велике) четворице кандидата које је руско министарство просвјете упутило у иностране славистичке центре ради усавршавања и оспособљавања за професоре словенских језика и литература пошто је славистика у Русији добила статус универзитетске дисциплине 1835. године. Поред њега, то су још О. М. Бођански, И. И. Срезњевски и В. И. Григорович. Прајс је изненада преминуо четири године по повратку из иностранства у необјашњеним околностима, послје неких непријатности са претпостављеним. Оно што повезује његово име са србистиком јесте његово читање рада „О епској народној поезији код Срба“, који је високо оцјењиван и којим су се доцније служили и други руски слависти.

Треба овдје примјетити да ови радови увјерљиво свједоче о томе да се србистика налази међу значајним темама руске славистике од њених почетака, те да су се србистичким темама занимали најкрупнији руски слависти прошлога (19) вијека. Тако није случајно што се многа крупна имена из првог поглавља — у коме се говори о почепима руске славистике — јављају и у наредном поглављу — у коме се говори о србистици у Русији, бар је тако у прва два рада од укупно три колико их је у овоме другом поглављу.

Први рад у другоме поглављу носи наслов „О приоритетных заслугах русских филологов в изучении сербского рукописного достояния XII–XVIII вв.“. Аутор документовано истиче допринос који су руски слависти деветнаестог вијека дали научноме опису српских споменика писмености. Међу многим именима истичу се и три већ помињана велика слависта: И. И. Срезњевски, В. И. Григорович и О. М. Бођански. Поменимо само неке од њихових заслуга. Срезњевски је први обратио пажњу науке на Мирослављево и Вуканово јеванђеље, те на Крмчију; В. И. Григорович је са Свете горе донео већи број словенских рукописа, међу којима и „Законик цара Душана“ (в. стр. 51), М. Н. Сперански је издао Мостарско јеванђеље из 14. в., Г. А. Иљински је издао Кулинову повељу из 1189. год. (в. стр. 52). Ученик помињаног О. М. Бођанског, А. А. Мајков, објавио је 1857. књигу „История сербского языка по памятникам, писанным кириллицею, в связи с историей народа“. Ово је прва историја српскога језика и, без обзира на могуће замјерке, њен значај се не може оспоравати; прије би се могло исказати жаљење што за њом нисмо добили довољно нових, писаних у складу са развојем науке, а Гутков се на крају овога

рада позива и на мишљење нашега историчара књижевног језика Александра Младеновића, који сматра да је дјело А. А. Мајкова неоправдано заборављено (в. стр. 58).

Сљедећи рад је такође посвећен историји српског књижевног језика — „История литературного языка у сербов в освещении Н. А. Попова“. Н. А. Попов је објавио рад „К вопросу о реформе Вука Караджича“, који представља оцјену књиге П. А. Кулаковског о Вуку Караџићу. Попов, критикујући у неким стварима Кулаковског, разматра социо-историјске околности у којим је у 18. вијеку код Срба функционисао рускословенски језик и говори о околностима које су довеле до потребе реформе књижевног језика, што су увиђали и започели Вукови претходници, а Вук је довршио. Свакако је у праву Н. А. Попов кад тврди да су се промијениле околности у српском друштву крајем 18. и почетком 19. вијека: јавља се шири слој грађанског и сељачког друштва који, можда и несвјесно, жели да се користи књижевним језиком; рускословенски не може за њих бити прихватљив. Истичући заслуге Н. Попова у освјетљавању историјских, социјалних и политичких околности у којима је дошло до „смјене“ књижевних језика у Срба, Гутков каже да је Попов у праву кад каже да „Вукова борба за реформу није представљала само теоретски спор у области филологије: била је то борба ... двију епоха у српској историји, које су биле међусобно разграничене и политичким догађајима — постепеним ослобођењем српске кнежевине од турског ропства и народним покретима, како у Мађарској, тако и међу њеним српским становништвом“ (стр. 70 у овој књизи). И за овај рад Н. Попова Гутков истиче, на крају, да спада у најзначајније прилоге руске србистике и ово име сврстава уз име Срезњевског, Мајкова, Кулаковског, Куљбакина и нека друга — исказујући жаљење што се наука на њега оеврће мање него што он заслужује.

Посљедњи рад у овоме поглављу под насловом „О феномене литературного языка в свете истории литературного языка у сербов“ такође нам доноси доста интересантних запажања. В. П. Гутков и овдје своју пажњу усмјерава на српску језичку ситуацију у 18. и почетку 19. вијека, када се, као што знамо, смјењују књижевни језици код Срба. Интересантно је, више узгред поменуто, запажање В. П. Гуткова о томе како су Срби увођењем рускословенског језика, у ствари, продужили вијек овоме језику; у Русији је већ био сишао „са сцене“ — потиснут руским језиком, који је из рускословенског позајмљивао само лексику. А што се тиче српске ситуације, Гутков указује на чињеницу да се Срби прије Вукове реформе не служе једним типом књижевног језика: уз рускословенски егзистира и славеносрпски, али и тада се јављају дјела са српским народним језиком какав је Вук касније уздигао на ранг књижевнога језика. Све ово треба имати у виду, истиче Гутков, кад се говори о књижевном језику и на крају нуди свој предлог дефиниције појма књижевни језик, дефиницију која би уважавала ове елементе српске књижевнојезичке ситуације коју је описао у овоме раду.

Сљедеће, треће поглавље представља текстове које је В. Гутков у разним приликама написао о Вуку Караџићу. Иако су они писани првенствено за руску стручну јавност, треба примијетити да се у њима нуди доста података и запажања интересантних за нашег читаоца. Тако штиво представља свакако други по реду чланак „Вук Караџич и слависти московског универзитета“. У том раду се највише говори о сусретима које је Вук Караџић имао за вријеме своје посјете Русији, о односу знаменитих личности руске науке, културе и јавног живота према Вуку и његовом дјелу, о подршци коју је тамо имао, о Караџићевим очекивањима, о доприносу Вуковог дјела учвршћивању србистике на руским универзитетима у вријеме зачетака славистике на њима. Поменимо овдје један податак из овога текста: Вукова дјела су постала извор и објекат научних истраживања и приручна литература за предавање и учење српског језика, културе и историје (стр. 105). Треба истаћи вриједност овога рада у мноштву података који документовано говоре о Вуковом пријему у Русији, али и о значају који се у овоме периоду придавао српскоме језику, историји и култури у руским славистичким и ширим културним круговима.

Овом приликом треба бар поменути и рад у истом поглављу под насловом „Графика и орфографија Вука Караџича в оценке Бодуэна де Куртене“. Како истиче В. П. Гутков, у српској научној литератури нема помена о интересовању овога знаменитог лингвисте за језичку реформу Вука Караџића у српском књижевном језику. Гутков указује да је Куртене у оквиру својих разматрања азбука разматрао и азбуку коју је Вук употребљавао и о њој се похвално изразио: „Караџићева графика представља, може се рећи, по своме принципу образац савршенства“ — наводи он де Куртенево мишљење (стр. 120).

Сљедеће поглавље посвећено је Александру Белићу. Тачније, три од четири рада посвећена су овоме великом српском лингвисти, а и четврти је у вези са дјелом Александра Белића (рад о доприносу руских лингвиста српскохрватској дијалектологији). Први рад објављен је под насловом „Московский университет на рубеже столетий в свидетельской оценке Александра Белича“. Наравно, ријеч је о размеђу деветнаестог и двадесетог вијека. У овоме раду се прво говори о Белићевом боравку на студијама у Русији, о његовом научном профилу, а потом о Белићевој оцјени како московског универзитета, тако и уопште руске славистике из тога времена. Сасвим је логично што је Гутков прво показао каква је крупна научна фигура био Александар Белић — а није без значаја податак да је његово увођење у свијет лингвистичке науке почело управо доласком са београдских студија на студије у Русију. Гутков наводи доста података о Белићевим студијама у Русији, о његовим професорима, потом о каснијим Белићевим оцјенама тих професора. Наравно, ту су неизбјежно најкрупнија имена руске славистике с краја прошлога вијека и почетка двадесетог, а врло високе оцјене добили су најзначајнији — Ф. Ф. Фортунатов и А. А. Шахматов, али и многи други. Такође, Гутков истиче Белићево високо мишљење о научној атмосфери која је тада владала на московском универзитету. И за нашу данашњу стручну јавност није не-

интересантан ни рад под насловом „Степан Михайлович Куљбакин и Александар Белич“. Наиме, нама је добро познато име овога руског научника заслужног за србистику, чијој заслуги је допринијела и несрећа која га је догнала да у нашој земљи потражи уточиште након револуционарног преврата у Русији 1917. године. Куљбакин и Белић су се упознали на студијама у Одеси, а онда су продужили своје дружење у Москви код Ф. Ф. Фортунатова. У Београду су се два научника интензивно дружила и сарађивали су на многим пројектима српске филологије, на београдском универзитету, у СКА и око часописа *Јужнословенски филолог* и *Наш језик*.

У вези са овим радом стоји и посљедњи рад у овоме поглављу — „Александар Белич — почетни професор Московског универзитета“. И овдје се говори о Белићу као студенту Московског универзитета који је након руске трагедије 1917. године чинио велике напоре да се руски емигранти у Београду и Југославији осјете колико толико „код својих“. А међу тим емигрантима било је доста и крупних научника, и помињани Стјепан Куљбакин. У овоме контексту избор А. Белића за почасног професора универзитета у Москви, 1947, представља и куриозитет и мали парадокс кад се зна да је на емигранте совјетска власт гледала као на своје непријатеље.

На почетку овога приказа споменуто је да је Владимир П. Гутков дугогодишњи професор српског језика на Универзитету „Ломоносов“ у Москви. Потпуно је логично да се он поред истраживања у области србистике занимао и питањима предавања српског језика у руској средини. Посљедње поглавље ове књиге чине четири рада који су посвећени управо тим питањима. Они имају велики значај за руску стручну јавност; тај значај проистиче из саме чињенице да су из пера угледног слависте (србисте) и дугогодишњег професора. Није од малог значаја ни то да се наша стручна јавност са њима упозна — управо данас, након многих друштвених промјена у европским, посебно у словенским земљама, када и српски језик изнова треба да обезбиједи свој статус на универзитетским славистичким студијама.

Руска србистика друге половине двадесетог вијека има са чиме да изађе пред суд стручне јавности у свијету славистике. Неоспорна је чињеница да је и Владимир П. Гутков својим дугогодишњим научним радом допринио угледу руске србистике. Овом књигом он свједочи и о успјесима руске србистике уопште. Резултати које је у области науке о српском језику дала руска лингвистика нужно се узимају у обзир и у нашим истраживањима српскога језика. Скретање пажње на ову књигу читаоцима *Нашега језика* има управо за циљ да се они упознају са достигнућима србистике у Русији у другој половини двадесетог стољећа, а и са лијепим доприносом који је томе дао Владимир Гутков, слависта који се на страницама овога часописа огласио још давне 1962. године.

Срећо Танасић